

**HEEM-
NIEUWS**

Heemkundekring Bergeijk

de Keersopper

nr 6

In dit nummer:

Bergeijk van 1626 tot 1658 een Heerlijkheid	<i>Martien Veekens</i>	p 2
Leendert Kusters in 1778	<i>Ad Tilborghs</i>	p 10
Bergeijkse beken en de Keersop.	<i>Wim van Dooremolen</i>	p 11
Het lange van de langgevelboerderij	<i>Jac Adams</i>	p 16
De instorting van de Hofkerk	<i>Wil van Ham</i>	p 19
Enderakkers een open akkercomplex met geschiedenis, deel 3	<i>Daniel Vangheluwe</i>	p 21
<i>Ansicht b.g.v. Weebosch parochie 100 jaar</i>	<i>Wim van Dooremolen</i>	p 25

Heemkundekring Bergeijk

Secretariaat: Maay 8

5571 TT Bergeijk

Tel: 0497 57 22 31

e-mail: inesneeboer@hotmail.com

Rabo Bank Bergeijk Rekening nr 10.13.73.627

DE KEERSOPPER

NR 6

sept 2007

HEEMKUNDEKRING BERGEIJK

Hallo, heemkundevrienden,

Eerst even de goed nieuws mededelingen:

* Na het terugtreden van Will Steeghs uit het Heemkundekringbestuur werd het secretariaat tijdelijk door de voorzitter waargenomen; maar we hebben nu een nieuwe secretaris: Ine Sneeboer-Tillemans. Het adres van het secretariaat staat hiernaast op de omslag.

* In de heemkamer komen wekelijks een tiental leden elkaar ontmoeten, overleggen e.d. En ons ledental blijft groeien. (Geïnteresseerd in heemkunde, maar geen tijd om actief mee te doen? Ondersteunende leden zijn ook zeer welkom, dus wijs hen de weg naar het lidmaatschap.)

* En de Keersopper wordt ook al wat dikker. Deze keer o.a. het volgende: Er wordt m.m.v. Waterschap De Dommel gewerkt aan plannen de Keersop meer te meanderen en een landinrichtingsproject gaat deze unieke beek met zijn fraai beekdal reconstrueren. Een reden om in deze Keersopper het bekegebied van Bergeijk nog eens door te lichten.

Het is hier heerlijk wonen en, tja, ooit was Bergeijk een Heerlijkheid, zoals u kunt lezen. Verder aandacht voor gemeentelijke monumenten, waarop we toch zuiniger zouden moeten zijn. En Daniel Vangheluwe sluit zijn verhaal over het Enderakkers akkercomplex af.

* Ondertussen werkt de Heemkunde mee cultuurhistorie in basisscholen te brengen via een Jet en Jan verhaal (denk aan Ot en Sien). Ook het geplande 'Rietveld-Ruysjaar 2008' heeft onze medewerking en aandacht.

* En, in het kader 'Week van de Geschiedenis' heeft de Heemkundekring van 12 tot 19 oktober een tentoonstelling in de Bieb aan de Dr.Rauppstr. 'Wonen aan Hoek en Lijnt'.

Wim van Dooremolen,
voorzitter

Redactieleden:

Wil van Ham

e-mail wilvanham@wemail.nl

Wim van Dooremolen

e-mail doorem@planet.nl

Will Steeghs

Ad Tilborghs

Jaap Bussing

Martien Veekens

BERGEIJK VAN 1626 TOT 1658 EEN HEERLIJKHEID

Heer van Bergeijk c.a.

“Gerard van Broeckhoven, een schepen van ‘s-Hertogenbosch, mocht zich vanaf 1626 heer noemen van de nieuwe heerlijkheid Bergeijk, Riethoven, Westerhoven en Borkel en Schaft. Koning Philips IV van Spanje had hem dit gebied voor f. 97.000,- verpand. In 1658 werd de verpanding echter weer ingelost”.

Zo staat een stukje geschiedenis van Bergeijk c.a. samenvattend vermeld in o.a. de gids van de gemeente Bergeijk¹, op de officiële website van de gemeente², maar ook op een site als die van *Hostel Bergeijk*³. Feitelijk niet anders dan hetgeen de alom bekende Van der Aa⁴ in 1839 reeds formuleerde:

“Bergeyk is met Riethoven, Westerhoven, Borkel en Schaft in het jaar 1626 door Filips IV, Koning van Spanje en Hertog van Braband, als eene heerlijkheid verpand aan Rogier van Broeckhoven voor 97.000 gulden⁵, aan wiens weduwe deze pandpenningen, van wege Hunne Hoogmogenden, in het jaar 1658 zijn terug gegeven, en alzoo deze heerlijkheid weder is ingelost”.

Wat is/was een heerlijkheid?

Wat wij momenteel vooral onder ‘heerlijkheid’ verstaan mag niet verward worden met hetgeen 380 jaar geleden met een ‘heerlijkheid’ werd bedoeld.

¹ Officiële Gemeentegids 2006-2007 Gemeente Bergeijk, pagina 16

² <http://www.bergeijk.smartmap.nl/> Historie van Bergeijk en haar kernen

³ <http://www.hostelbergeijk.nl/geschiedenis.php> Geschiedenis van Bergeijk

⁴ A.J. van der Aa: *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden* (Gorinchem 1839), pagina 316 en 317.

⁵ De vermelding van de voornaam Rogier door Van der Aa is onjuist en is in de hier eerder genoemde bronnen anno 2007 terecht vervangen door de voornaam Gerard. Over het onterecht genoemde bedrag van f 97.000,= in plaats van f 9.700,= komen we verderop in dit artikel nog terug.

De ‘dikke’ Van Dale⁶ geeft liefst acht betekenissen voor het woord ‘heerlijkheid’:

1. luisterrijke staat (pracht, glans);
2. de lichtglans, de luister die God omgeeft;
3. hoge of hoogste (hemelse) volmaking;
4. gelukzaligheid;
5. grootsheid, verhevenheid;
6. iets heerlijks, m.n. iets lekkers;
7. gebied van een heer, thans nog een goed aan het bezit waarvan een titel en sommige rechten verbonden zijn [*M.V.: hiermede de naamsverklaring ‘heerlijkheid (van) Bergeijk ca’*];
8. het geheel van de heer toekomstende rechten en bevoegdheden [*M.V.: een lage, middelbare en hoge heerlijkheid*].

Wordt anno 2007 (45 jaar na het Tweede Vaticaans Concilie) vooral aan de betekenis onder ‘6.’ (lekker eten) gedacht, voor ons verhaal zijn enkel de onder ‘7.’ en ‘8.’ genoemde naamsverklaringen van belang.

In de handleiding ‘*Noord-Brabant tijdens de Republiek*’⁷ besteedt J.G.M. Sanders een apart hoofdstuk aan heerlijkheden en domeinen waarvan al voor 1572 sprake was. Voor een beter begrip van de middeleeuwse term nemen we hieruit enkele ‘perikopen’ letterlijk en/of bewerkt over.

De begrippen heerlijkheden en domeinen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het zijn begrippen die in de Middeleeuwen onderdeel hebben uitgemaakt van het feodale of leenstelsel. Het domein van een heer kunnen we definiëren als alle goederen en rechten die in een bepaald gebied (*dominium*) in handen waren van de persoon die er heer (*dominus*) was. Deze rechten strekten zich o.a. uit tot bestuur en rechtspraak. Om allerlei redenen kon hij een deel van deze rechten losmaken van zijn domein en in leen uitgeven.

⁶ Van Dale, *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*, 12e druk in de nieuwe spelling, 1992

⁷ *Noord-Brabant tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden, 1572-1795. Een institutionele handleiding.*, Rijksarchief in Noord-Brabant, 1996: J.G.M. Sanders, Hoofdstuk 2, *Heerlijkheden en domeinen*, pagina 47 t/m 75

Onder een heerlijkheid wordt meestal verstaan het geheel van goederen en rechten dat vastzit aan het bezit van een gebied. Ook het gebied zelf heet heerlijkheid. Heerlijkheden waren zeer wisselend van omvang en samenstelling. Nu eens bestonden ze uit niet veel meer dan een gehucht waar enkele tientallen personen woonden, dan weer strekten ze zich uit over een veel groter gebied. Met het uitgeven van heerlijkheden gaf de vorst overheidsrechten uit handen. Het recht op de rechtspraak is hiervan het belangrijkste.

De heerlijkheden waarvan de heren stukken overheidsgezag in bezit hadden, zijn op het punt van justitie te onderscheiden in heerlijkheden met een hoge, middelbare of lage justitie. De heer van een heerlijkheid met hoge justitie had het recht misdrijven te berechten waarop lijfstraffelijke (waaronder ook 'halsrecht' = doodstraf) of ontorende vonnissen uitgesproken konden worden. Het recht van de lage justitie beperkt zich tot civiele en boetstraffelijke zaken, alsmede de vrijwillige jurisdictie. De middelbare justitie is het meest vage gebied. Deze kan van periode tot periode en van plaats tot plaats verschillen.

Aan het einde van de Middeleeuwen zijn de meeste heerlijkheden lenen (*feodale heerlijkheden*), slechts enkele zijn vrije eigendommen en worden van niemand in leen gehouden (*allodiale heerlijkheden*). Door vererving bleven feodale heerlijkheden in de familie. Meestal keerden ze weer naar hun oorspronkelijke eigenaar, de leenheer, terug als de familie uitstierf.

De behoefte van de overheid aan grote hoeveelheden geld introduceerde in de late Middeleeuwen een andere manier om heerlijkheden economisch te benutten. Een niet in leen uitgegeven heerlijkheid bezorgde de overheid jaarlijks een bepaalde hoeveelheid inkomsten. In plaats van de heerlijkheid, al dan niet in ruil voor een geldbedrag, in leen uit te geven of zelf te exploiteren gaf de overheid haar in pand voor een groot bedrag ineens. De geldschieder, de pandheer van de heerlijkheid, mocht in ruil daarvoor de heerlijkheid exploiteren en ermee handelen alsof het zijn eigen goed was, totdat de overheid het bedrag terugbetaalde.⁸

⁸ Noord-Brabant tijdens de Republiek (zie vorige voetnoot), pagina 47 t/m 50.

Verpanding van Bergeijk, 1626-1658

Van zo'n verpanding is ook te Bergeijk in 1626 en van 1638 tot de inlossing in 1658 sprake geweest.⁹ Voor 1626 werd de heerlijkheid nog gedeeld tussen de hertogen van Brabant en vermoedelijk de bisschoppen van Luik, later de Luikse Sint-Jacobsabdij die ter plaatse een laatbank had¹⁰.

De lossing in 1658 van Catharina Maes, weduwe van Gerard van Brouckhoven, door de Staten-Generaal (de officiële opvolgers van de hertogen van Brabant sinds de Vrede van Münster/Westfalen in 1648) werd niet erkend door de Spaanse koning, die Bergeijk in 1665 tot baronie verhief en op 9 december 1676 tot graafschap¹¹. Doordat de daaraan verbonden heerlijke rechten (Bergeijk behoorde immers sinds 1648 niet meer tot het gebied van de Spaanse koning) niet effectief konden worden uitgeoefend, zouden de verheffingen “een nader te bepalen heerlijkheid” (*een gefingeerd goed 'Bergeyck'*) betreffen.

In de volgende uitgave(n) van *De Keersopper* besteden we aandacht aan de genealogie (familierelaties) rondom Gerard van Broeckhoven, de enige *Heer* die Bergeijk ooit heeft gekend, en enkele van zijn nakomelingen, die bekend zouden worden onder de naam Van Brouhoven de Bergeyck (de zogeheten *graven van Bergeyck*) en die een belangrijke rol zouden gaan spelen in de internationale geschiedenis¹².

⁹ Zie de kopieën en de bijbehorende tekst verderop in dit artikel.

¹⁰ Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde, *Rapport betreffende herziening van de wapens van gemeenten en de instelling van wapens voor de dorpen in de regio Eindhoven*, september 1996, Bergeijk pag. 24 en 25.

¹¹ L. Duerloo en P. Janssens, *Wapenboek van de Belgische adel van de 15^e tot 20^e eeuw*. Deel A-E (Brussel, 1992)

¹² P.N. Panken, Correspondeerend Lid, en Jhr. Mr. A.F.O. van Sasse van Ysselst, Bestuurslid van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, hebben in hun in Juli 1900 uitgegeven (en in mei 1974 herdrukt) boek *'Beschrijving van Bergeik'* (Uitgave van gezegd Genootschap, Nieuwe reeks nr. 9) op pagina 33 t/m 37 met name gediscussieerd over een vermeende oorsprong-relatie met het geslacht de Roover van Stakenborch. De afstamming van een oud adellijk geslacht dient echter minstens in twijfel te worden getrokken.

Het verhef van Bergeijk, Riethoven en Westerhoven in 1626¹³

Goede Griffie van
hare Ho. Mog.

Lijste vande Dorpen
Westerhou ende Riethoven in
Moyne van 's Hertogenbosch
niet bepaent voerouds, ende van
wegen desen Staat sonder comen
weerden becoeft, ofte in pantedup
niet gegeven.

Lijste
De Heerlijckheit der Dingbanche van
Bergeijk, Riethoven, ende Westerhoven
is bepaent inden jaer 1626. met de hooge,
middelen ende laege heerlijckheden metten
affhoudentijes vanden Broeck ende Broeck
vermilt wederformus van negen duysent
seuen hondert ponden tot voertiel groot,
sel pont bij Scap van Broeckhoven,

Transcriptie van de hierna volgende kopie:

“De hooge, middelen ende laege heerlijckheden van Bercheijk, Riethoven, Westerhoven sijn anno 1626 verpant aen Geraerd van Broeckhoven voor negenduijsent sevenhondert guldens.”

¹³ Nationaal Archief te Den Haag: Archief van de Staten-Generaal, 1550-1796; toegangsnummer 1.01.05, inventarisnummer 12555.43.

De Jonge Middelen, Blauwe Gelykgedes van
 Bergeijk, Riethoven. Westerhoven
 Sijn anno 1638. Spant an Gerard van
 Broeckhoven, van negentijf hert, Pandegondel
 gulden,

Het verhef van Bergeijk, Riethoven en Westerhoven in 1638¹⁴

Verhef door Catharina Maes, weduwe van Geraert van Broeckhoven, ten gunste van haar zonen Jan Baptista en Ferdinando van Broeckhoven.

Schampeland. 2174 7.

Catharina Maes, wed. van vord. Gerard van
 Bergeijk, Rietho, 1177 B. Maes ten Goyen. Broeckhoven, in sijn leuen cont. pande heerd Staete
 van Brabant int quartier van Hertogenbosch, als
 moder ende tot tamentaire moeder te van haer
 respectieve soonen, bij name Jan Baptista, ende
 ferdinando van Broeckhoven, heeft op den 17. Julij
 1638. ten behoeve pande vooren haer twee soonen
 in broederliche scheidinge ende deilinge vande proprie-
 teit te leuen vordere, de respectieve heerlijcheden van
 Bergeijk, Riethoven ende West-hoven; onder sijn
 ciale respectieve van toert ende verhoort, haer Compten
 inde voorn heerlijcheden haer leuen lanch compten
 besondeliche dat die voorn Jan Baptista van Broeckhoven
 sal sijn ende blyuen schiffman totten tijt, dat alstwe
 heerlijcheden der eenen, of te andersen van hem bij scheidinge
 deilinge ten sijn hem te machien, sal te, alle gesaken
 sijn.

¹⁴ BHIC (voorheen RANB), Raad van Brabant, inv.nr.1130, pagina 2174: Verhef in 1638 Catharina Maes weduwe van Gerard van Broeckhoven voor haar zonen Jan Baptist en Antonius Fernando van Broeckhoven.

De lossing in 1658

Betreffende de lossing door de weduwe Catharina Maes volsta ik met te verwijzen naar hetgeen op de vierde pagina van dit artikel werd gezegd¹⁵.

Goerde Sijffé van
Bach No: 1110:

Vissgeloosde (Heerlijkheden) inde
Meijerij van Hertogenbosch,
1658.
Inden Quartier van Schiedam

Et Hoogericht van Rotterdam
Dons
Blondel
Duits, Louwen Ende Wotte,

Oeró
Morsfect
Sommeon
Borcken, Mestorobes, Drijfodes,

Inden Quartier van Oostervijk
Salmont
Eijck,

Inden Quartier van Maestlant,
Borlicone Ende Widdoetode,
Noerlandy.

¹⁵ Ter staving hiervan nog een kopie uit het Archief van de Staten-Generaal (voetnoot 13) betreffende de in 1658 afgeloste heerlijkheden.

Geen 97.000 maar ‘slechts’ 9.700 gulden

Voordat ik op 3 augustus j.l. een bezoek bracht aan het Nationaal Archief in Den Haag mailde voorzitter Wim van Dooremolen dat A.C. Brock¹⁶ in zijn beschrijving van de *Stad en Meyerij van 's-Hertogenbosch* een afwijkend bedrag noemde ten opzichte van de in mijn eerste concepttekst voor *De Keersopper* aangehaalde auteurs. Rond 1825 zegt A.C. Brock:

“Bergeijk, dat waarschyglyk één der oude Vryheden is, werd met Riethoven, Westerhoven, Borkel en Schaft, in 1626 door Philip IV, Koning van Spanje en Hertog van Brabant, als eene heerykheid verpand aan Rogier¹⁷ van Broeckhoven, voor 9.700 gulden”.

De meest erkende autoriteiten waar het de geschiedschrijving van Bergeijk betreft, wijlen de heren Panken en Van Sasse van Ysselt¹⁸, formuleerden: *“1626. De heerlijkheid Bergeijk, alsmede die van Riethoven, Westerhoven, Borkel en Schaft worden door Philips IV, Koning van Spanje, als hertog van Brabant, voor de som van 97.000 guldens verpand aan Gerard van Broeckhoven ...”.*

Het mag minstens opvallend genoemd worden, dat (alle?) schrijvers na A.C. Brock (waaronder de gemeente Bergeijk zoals op de 1e pagina van dit artikel te lezen is) vanaf Van der Aa¹⁹ in 1839 een tienvoudig te groot bedrag gaan noemen, terwijl originele akten, zoals wij toch in dit artikel hopelijk hebben kunnen aantonen, niets aan duidelijkheid overlieten.

Het verschijnsel dat velen geneigd zijn om klakkeloos de uitspraak van een ‘autoriteit’ te volgen in plaats van die van een ‘mindere god’ komt in de geschiedenis nog maar al te vaak voor. Ook in het geval van ‘ons’ verhef werd niet Brock maar Van der Aa gevolgd !!!

Martien Veekens

¹⁶ A.C. Brock, *De Stad en Meyerij van 's-Hertogenbosch of derzelver beschrijving; Twede Afdeeling; Bevattende eene Geograpische, Historische en Chronologische Beschouwing van de Steden, Dorpen, Vlekken, Heerlykheden, Gehuchten en Voornaamste Buurtschappen der Meiery* (vervaardigd in de jaren rond 1825 en door het toenmalig Streekarchivariaat “Langs Aa en Dommel” herdrukt in 1978), pagina 224.

¹⁷ Brock maakt hier dezelfde vergissing als Van der Aa. Zie voetnoot 5.

¹⁸ Zie voetnoot 12, inz. pagina 33

¹⁹ In 1839. Zie voetnoot 4 en de daarvoor aangehaalde tekst.

Leendert Kusters in 1778

Over een trouwlustige Riethovenaar, zijn ‘ontlastbrief’ en de pastoor.

Met name in de tweede helft van de 18^e eeuw had men bij een verhuizing naar elders meestal een zogenaamde ontlastbrief nodig. Dit document, ook wel borgbrief of akte van cautie genoemd, is bestemd voor de plaats waar men zich wil gaan vestigen. Deze borgbrief bevat een verklaring dat wanneer de betreffende persoon (of zijn gezin) onverhoopt tot armoede zou vervallen, de plaats van herkomst garant staat voor de kosten van onderhoud. De instantie waarop kon worden teruggevallen was de Armentafel, of de Tafel der Heilige Geest.

Zo verklaren de schepenen van Riethoven op 27 april 1778 op, verzoek van Leonardus Kusters, dat hij te Riethoven is geboren, uit wettelijke en eerlijke ouders is voortgekomen en te goeder naam en faam bekend staat, *terwijl hij van voorneemen is sigh in den huijwelijken staadt te gaan begeeven en hem neder te setten in de heerschap bietz, lande van duijts lotharingen.* Dan volgt de verklaring dat, ingeval hij noodgedwongen een beroep zou moeten doen op armenzorg, het dorp Riethoven de kosten voor haar rekening zal nemen. Niet ongelimiteerd maar *soo verre onse arme casse leijden can, en men gewoon is in cas van nood, aen andere ingesetenen uijt te deelen.*

Leendert Kusters is vervolgens met het document naar Lotharingen vertrokken, waar hij te horen moet hebben gekregen dat zijn papieren niet in orde waren om er te kunnen trouwen. Zes weken later is Leendert weer terug in Riethoven. Voor een extract uit het doopregister. Maar dat was een probleem. De aantekening van zijn doopsel bleek onvindbaar. Als bewijs dat Leendert wel degelijk was gedoopt stellen de schepenen van Riethoven op 13 juni 1778 een nieuwe verklaring op. Hierin verklaren Hendrina Luijcas, weduwe van Jan Kusters en moeder van Leendert, en Bartel de Kuster, de doopgetuige, dat Leonardus Kusters is geboren van rooms katholieke ouders, en *gedoopt is in de rooms catholijke kerk tot riethoven op den 24^e september des jaars van 1748 en in deselve religie ook is opgebracht (opgevoed).*

Voor het feit dat geen extract uit het doopregister kan worden afgegeven, geven de schepenen twee mogelijke oorzaken. Om te beginnen was in 1748 de pastoor van Riethoven *een oud, en gebrekkige man die door sijne nonchalantie waarschijnlijk de aanteekeninge van den doop sal hebben*

versuijmt. Maar ze herinnerden zich ook dat deze pastoor ooit *een ongemak met brand aant doopboek heeft gehad, waerdoor bladeren uijt het selve sijn geraekt* en de doopinschrijving dus niet meer te vinden is.

De schepenen verklaren verder *dat denselven met niemant anders iets heeft uijtstaan, dat tot nadeel van sijn aanstaande huwelijck in lotharingen soude konnen schadelijck weesen*. Om tot besluit voor alle zekerheid aan te geven dat de moeder verklaart *volkomen genoeg te neemen in het huwelijk welke haare soon int bisdom metz in lotharinge sal komen te doen*.

Met deze verklaringen waren zijn papieren nu kennelijk wel in orde. In 1779 trouwt hij in Lotharingen. Hij was daar een marchand fripier, een handelaar in tweedehands kleding en meubelen. Ook ooms van moederskant woonden daar, zoals Martinus Lucas. Die overleed aldaar in 1782, ongehuwd.

Ad Tilborghs

Bronnen: Bergeijk RA 86, folio 173v en RA 105, folio 153.

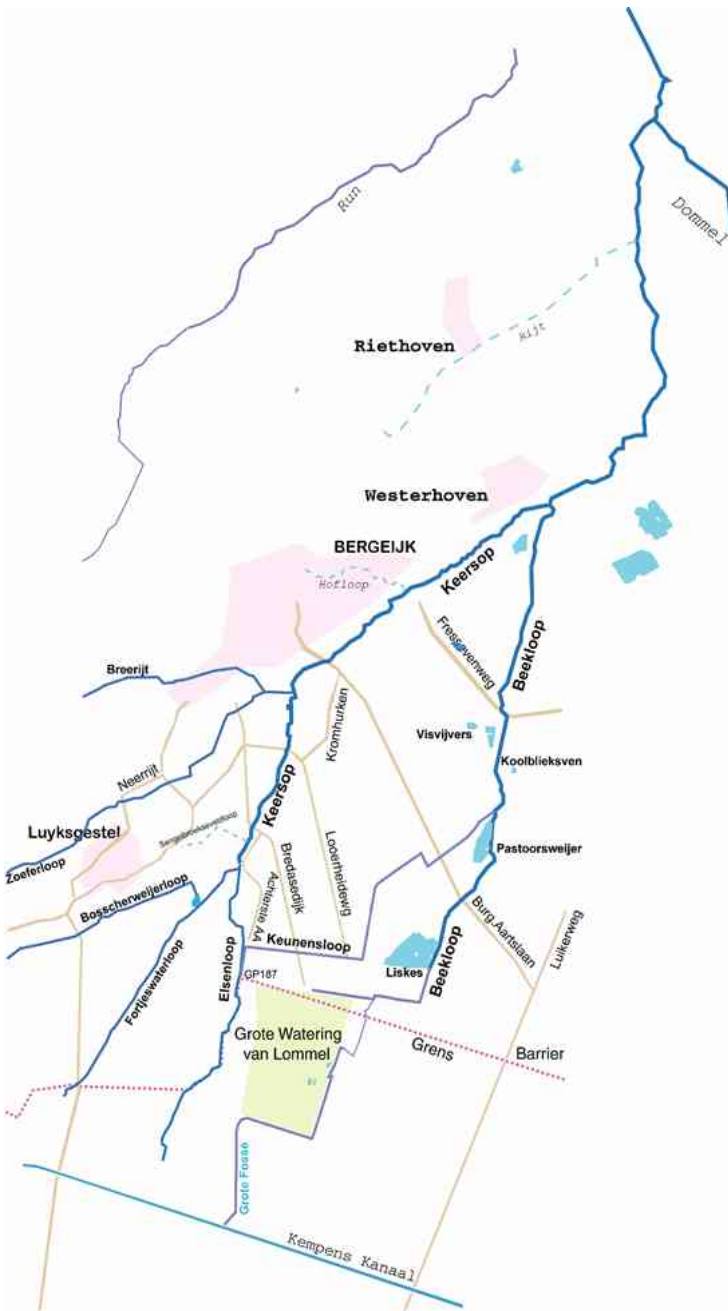
Met dank aan Wim Verheijen (Boxmeer) voor aanvullende informatie

Bergeijkse beken en de Keersop.

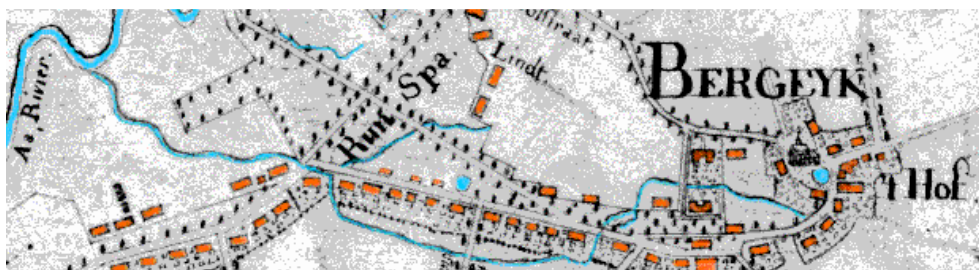
Voor de Bergeijkse afwatering loopt het water niet naar de Schelde, maar het stroomt noordoostwaarts naar de Dommel en vandaar naar de noordelijk gelegen Maas. Er loopt een waterscheiding tussen Maas-en Scheldebekken, een denkbeeldige scheiding die dwars over het Kempens Plateau loopt, een plateau dat grotendeels in Belgisch Limburg ligt. Waterschei(bij Genk) is een plaats die aangeeft waar die scheidingslijn o.a. loopt. Dit plateau ontstond tijdens de ijstijden door grote hoeveelheden puin meegevoerd door de Maas uit de Ardennen. Later stapelde zich hier zand bovenop dat door westenwinden uit de droog liggende ‘Noordzee’ werd aangevoerd. Na de ijstijd baande de Maas zich een eigen weg door die puinkegel en jaar na jaar stroomde het regen en sneeuwwater aan alle kanten van dat Kempens Plateau af. Bergeijk ligt aan de noordrand van dat plateau, en zijn belangrijkste rivier is de Keersop, een rivier van grote ecologische waarde.²⁰ Dat de Keersop de voornaamste rivier van Bergeijk is, heeft hij te danken aan zijn lengte en zijn talrijke beken en stroompjes die mee willen

²⁰ Ecologie: studie m.b.t.de wisselwerking voor organismen met hun levende en niet-levende omgeving.

naar het noordoosten. De volgende afbeelding toont de waterlopen van de Keersop.

Zo ontvangt de Keersop aan de linkeroever de Zoefierloop en de Bosscherweijerloop uit Luyksgestel, de Klachtloop-Fortjeswaterloop samen met de Elzen- en Kolkgracht uit Lommel. In Bergeijk komt daar de Breerijt uit het Loo bij en vroeger de Hofloop vanaf het Hof (zie volgende pagina). Ook was er voorheen de Rijt uit Riethoven. Vanuit de Liskes komt, door prachtige natuur stromend, de Beekloop zich bij Westerhoven melden. De volwassen Keersop passeert daarna het gehucht Keersop en stort het Bergeijks water in de

WvD

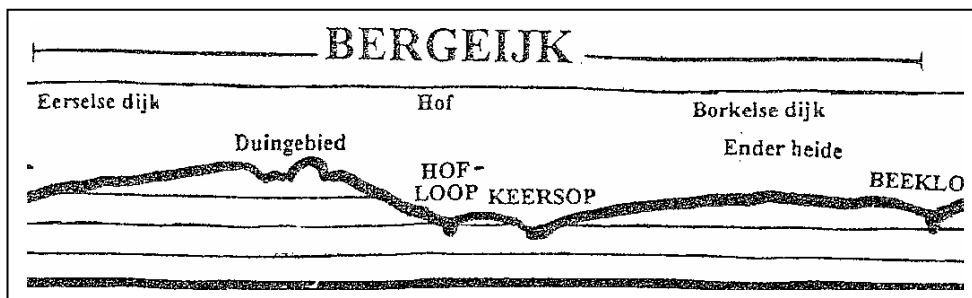
De Hofloop, getekend in een deel van een kaart uit 1779 van H. Verhees, stroomde naar de Aa-rivier: de Keersop.

Dommel, die op het Kempens Plateau onder Peer in de Donderslagheide begint. De Dommel verliest haar naam in de Maas bij Den Bosch, tussen Hedel en Ammerzoden.

De bovenloop van Bosscherweijerloop-Keersop ontspringt op ongeveer 42,5m en daalt na 5 km tot 32,5m. Het verval van de bovenloop bedraagt 20 cm per 100 meter of 0,20%.

De middenloop van de Keersop omvat het riviersegment dat voornamelijk het Bergeijks grondgebied besproeit. Over 5,5 km daalt de bedding er van 32,5m tot 25m hetzij een verval van 0,13 % in de middenloop.

Het verval van de benedenloop is het geringst en bedraagt slechts 0,06%.

Roger Knaepen, 1999

Al met al is de Keersop een relatief snelstromend riviertje; iets wat mede veroorzaakt wordt doordat hij begint op het Kempens Plateau en stroomt in de richting van de Centrale Slenk. (Zie de afbeelding volgende pagina). Die Centrale Slenk is een verlaagd gebied dat van Noordwest naar Zuidoost loopt (van Eindhoven naar Roermond) en een gevolg is van vroegere breuktektoniek: het scheuren en verzakken van de aardkost

HOGE WATERKWALITEIT

Door de Keersop vloeit een watervolume dat door de variatie in de aanvoerbronnen enerzijds gedeeltelijk kunstmatig is en anderzijds sterk in samenstelling verschilt.

In de bovenloop van de Boscherweijer- en Fortjeswaterloop zorgt de toestroming van het ijzerrijk, zuur, en voedselarm kwelwater voor een relatief goede en zachte kwaliteit van het Keersopwater.

Vanuit de wateringen van Lommel-Kolonie komt via het

Kempens kanaal kalkrijk en hard Maaswater in de Beekloop, die zodoende kunstmatig gevoed wordt (hierover meer aan het einde van dit artikel.). De Beekloop voert, voorbij Westerhoven, dat water naar de Keersop.

De Elzenloop stroomt ter hoogte van de nationale grens, bij de Hutten, op nauwelijks enkele meters van genoemde kalkrijke Wateringengreppels. De plotselinge vergroting van het watervolume van de Elzenloop wijst aldaar op doorsijpeling en op kalkhoudende wateraanvoer van de nabije watering. Deze beken hebben dan ook een gemengd kalk-en zuur, hard- en zacht karakter.

Het water van de Keersop bezit zodoende uitzonderlijk heterogene waterkwaliteiten die variëren tussen natuurlijke en kunstmatige, harde en zachte, zuivere en verontreinigde volumes.

De Keersop behoort landelijk gezien tot de groep laaglandbeken die zowel morfologisch als ecologisch grote actuele waarde bezit. Die uit zich niet alleen in de aanwezigheid van ruim vijftig kenmerkende soorten uit de groep van de macrofauna, maar ook door ruim twintig verschillende vissoorten.

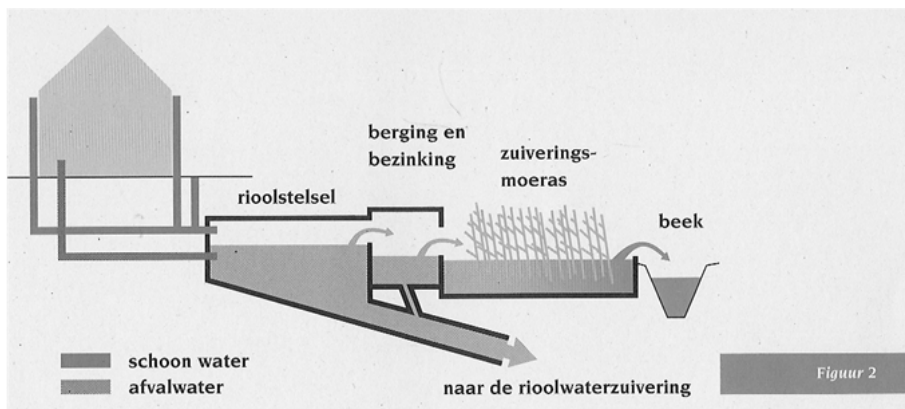
In de loop van de 20ste eeuw hadden vele beken hun natuurlijke vorm verloren, zo ook de Keersop, die ook op diverse plaatsen was verworden tot een rechte aan en afvoersloot tegen wateroverlast. Niet alleen een te snelle rivierafvoer door meanderafsnoeiing is nadelig voor de waterhuishouding

(ook al was het voor laaggelegen landbouwgronden gewenst). Voeding van de rivieren door kwelwater wordt in het gedrang gebracht. Zo is de grondwaterspiegel sterk gedaald door toename van bevolking en industrie. Tegen de toenemende beekverstoringen en tegen de ongewenste rivierrectificaties zijn eind 20ste eeuw acties ondernomen. Een inrichtingsplan van o.a. Waterschap en Natuurbeheer leidt tot gedeeltelijk beekherstel van de Keersop, o.a. het herstellen van een meanderende bedding. Ook zijn er vispassages aangebracht zodat vissen ongestoord een stuw stroomopwaarts kunnen passeren.

De gemeente Bergeijk draagt bij om de hoge natuurwaarden van het Keersopgebied in stand te houden door verantwoord maaien en het vermijden van teveel dichtgroei van de beken. Maar ook door het verantwoord verwerken van afval en regenwater. Rioolwater gaat normaal naar een rioolwaterzuiveringsinstallatie, maar bij extreme regenbuien is de capaciteit daarvan onvoldoende. (Vroeger had Bergeijk daar lokale riviertjes voor als Breerijt en Hofloop.)

Het teveel aan rioolwater gaat echter niet rechtstreeks in de Keersop maar eerst via bergingskelders in overstortbekkens, waarvan er een aantal in Bergeijk staan. Pas als deze vol staan komt het water in de beek. Een bijzondere overstort is het helofytenfilter aan de Lijnt bij de Borkesdijk. Daar is het bekken een zuiveringsmoeras (zie afbeelding) met biez en riet als helofyten (zuiveringsplanten). Het slechte kwaliteit water blijft hier 15 à 20 dagen in dit filter staan en wordt pas daarna als gezuiverd water in de Keersop geloosd.

DE BEEKLOOP

De Beekloop, die oorspronkelijk in de Maay bij de Liskes begon, is sinds de tweede helft van de 19e eeuw verlengd tot in het gebied van Lommels Wateringen om daardoor kalkrijk water te verkrijgen voor bevoeiingen²¹). De Lommelse Wateringen krijgen dit kalkrijk water vanuit de Ardennen via Maas/ ZuidWillemsvaart en het Kempens Kanaal, waarop de Wateringen zijn aangesloten.

Als gevolg van die activiteiten kwamen er sluizen in de Beekloop, wat in vroegere tijden tot een zwemgelegenheid bij Het Schut leidde.

Ook kweekvijvers als de Pastoorsweijer en de visvijvers in het gebied De Beeken zijn een gevolg van die vroege heideontginning. Populieren in dat gebied wijzen op een kalkrijkere bodem dan normaal in het Kempisch hoog gebied.

Ook de Keunensloop is ontstaan om vloeiveiden te bevoeien en bracht eveneens kalkrijk water naar de Beekloop.

Deze kunstmatige Keunensloop en de Beekloopverlenging zijn toch in dit verhaal opgenomen vanwege de grote invloed die ze op de landschapsvorming van Bergeijk en Westerhoven hebben gehad.

Het lange van de langgevelboerderij

adres : Hoeverstraat 28 Westerhoven

bewoners / eigenaars : Truus en Hans Bruns

bouwjaar : ± 1850; gemeentelijk monument : sinds 22 – 08 -2006

²¹ Weteringen in Bergeijk en Westerhoven door C.v.Nostrum

Schitterend genesteld in de bocht van de Hoeverstraat, nog “even” goed zichtbaar vanaf de Provinciale weg ligt een vrijstaande boerderij, waar maquettebouw Bruns uitgroeide tot en uniek bedrijf. Boerderijen staan altijd vrij in verband met de werkzaamheden rondom het erf. Daardoor spreekt de bouwmassa sterker dan bij een aangebouwd huis, waarvan je slechts een vlak of gevel ziet.

De hoofdvorm van een langgevelboerderij is vooral die rechthoekige vorm, het is een voortzetting van de horizontale lijn die we terug vinden in het Brabants landschap. Kenmerkend voor deze boerderij aan de Hoeverstraat zijn de 28 meter lange dakschilden die tussen twee eenvoudige topgevels geklemd zijn en gedekt met 7000 blauwe gesmoorde verbeterde holle pannen. Het vlakke dak wordt niet onderbroken door dakkapellen. Woon- en bedrijfsgedeelte liggen gezamenlijk onder één dak. De zwart gecementeerde plint aan de voorgevel doet dat langgerekte nog eens dunnetjes over. Die plint, “2 handpalmen hoog”, is door Napoleon zo voorgeschreven om met vochtwering de hygiënische omstandigheden te verbeteren. Inwendig zijn van de oorspronkelijke boerderij, die W. Verhoeven rond 1850 bouwde weinig elementen behouden gebleven. Aan de linker kop-

gevel zien we nog bouwsporen van het opkamertje, en daaronder de nu dichtgegooide zuivelkelder. Behalve de stookplaats, nu open haard, is verder aan de indeling binnenshuis niets meer te herkennen van het vroegere woongedeelte en de stallen.

Het bedrijf dat uitgroeide tot een technisch modelbouwbedrijf schreeuwde om uitbreiding. Er moest met alles en iedereen rekening worden gehouden. De architect riep bij elke verbouwing : “Wat is wijsheid” en die tekst heeft Hans, als een zucht, in een gevelsteen laten plaatsen met de datum eronder 1 – 5 – 1979. Wie nu door het voormalige bedrijfs gedeelte loopt kan gemakkelijk in het complex met zijn museale verzameling verdwalen. Uitwendig zijn er nog authentieke onderdelen te zien, die de vroegere agrarische functie van het pand verraden:

- de twee kleine zolderluikjes in de linkerkopgevel geven aan dat de zolder een tasruimte was voor het hooi en het graan
- geheel rechts in de voorgevel ligt de hoge dubbele schuurdeur voor o.a. de afvoer van de mest uit de potstal
- in de voortuin, omzoomd door buxus, ligt een grote sluitsteen die toegang geeft tot de grote gierkelder, die tot ver onder het huis doorloopt
- achter het huis ligt de waterput uitgegraven en opgemetseld. De stenen die in de grond liggen zijn gestapeld en niet gemetseld zodat het grondwater gemakkelijk in de put kan sijpelen.
- de zes schuifraamvensters met een 20 - ruits- indeling, die van de stal zijn niet oorspronkelijk, verhogen de indruk van behaaglijkheid . Het is niet toevallig dat de boerderij aan de Aarperstraat 1 dezelfde kleine roedeverdeling kent, daar woonde de vader van Hans Bruns, die eigenhandig de kozijnen voor zijn zoon timmerde.

De erfafscheiding aan de voorkant wordt gevormd door een beukenhaag. In de voortuin staat een 50 jarige beuk als een trouwe wachter vóór het huis.

Het witkalken van de muren om de littekens van verbouwingen te maskeren is jammer. Een vrouw zal toch niet over haar hele lijf poeder gebruiken om een paar rimpels te verbergen. Het is de enige zonde die Hans in zijn leven heeft begaan, dat is hem gemakkelijk te vergeven.

Jac Adams, Stichting BEBEO

De instorting van de toren van de Hofkerk

“Niet lang nadat de Protestanten de oude parochiekerk in hun bezit hadden genomen, werd zij door een onvoorzien toeval van haren uiterlijken luister beroofd. Het was toch in het jaar 1650 dat haar hoofdtoren instortte en door zijnen val een deel van het schip dezer kerk en hare beide zijbeuken over een lengte van ongeveer elf meters verbrijzelde.” Dit schrijft meester Panken in zijn boek²² dat in 1900 verscheen. De resoluties van de Raad van State geven een verslag hoe het gegaan is.²³ De verslagen over september 1650 geven aan dat Abraham Tempelaer, rentmeester van de geestelijke goederen te 's-Hertogenbosch, persoonlijk naar Bergeijk is getogen om de grote mankementen van de toren in ogenschouw te nemen. Daar ziet hij met eigen ogen dat de toren “bevonden is van onder uyt den gront tot boven aenden boogh ende tegenoverstaende pilaer van malcanderen te sijn gescheurt ende oversulcx groot peryckel te sijn van geheel neder te storten, dat aende kercke groote schade soude doen”. De rentmeester heeft meteen duidelijk gemaakt dat het onderhoud van de toren voor rekening komt van de “gemeyne ingesetenen van Bercheyck ende niet tot laste van tlandt”. Hij maant de ‘wethouderen’ de toren zo snel mogelijk te laten repareren om te voorkomen dat de “muragien vanden toren alle dage meer ende meer barstende”, met gevaar dat de hele toren omvalt. Het bestuur krijgt negen dagen de tijd om orde op zaken te stellen en anders zaal Tempelaers “tselvel sal laten by de handt nemen tot haeren laste”.

Even verderop het resolutieboek bevindt zich een brief van de rentmeester van Kempenland²⁴, waarin hij schrijft dat de Bergeijkse kerktoren in de nacht van 9 op 10 september 1650 “van boven tot aen den gront geheel is nedergestort, met een stuck vanden sydemuere ende een pilaer aenden suytsyde al te samen met het geheel houtwerck ofte spitse onder de voet leggende”. Alles is vermorzeld en de hele westkant en een deel van de zuidzijde ligt gans open. Hij maakt zich zorgen dat ook het leidak en het schip van de kerk bij ‘stercke westewinden voorts sall affsmyten ende geheel verderven”. Ook “t’overwelfsel boven ’t groote choor” is gescheurd en uit elkaar gebarsten, zodat ook dit “niet sonder groot peryckel en is, van

²² Panken en Van Sasse van Ysselt, Beschrijving van Bergeik, pagina 273.

²³ BHIC, RRS inventarisnummer 192, folio 473 van 19 september 1650 (met dank aan het Henk Beijers; <http://www.henkbeijersarchiefcollectie.nl>).

²⁴ BHIC, RRS inventarisnummer 192, folio 477 van 21 september 1650.

gelijcken neder te vallen”. De rentmeester van Kempenland stelt voor dat, nu de schade nog te overzien is, dat op kosten van het land de kerk weer wordt dicht gemaakt. En dat de schade van de toren en de verdere kosten voor rekening van het dorp komen. Maar we hebben al gezien dat de rentmeester in Den Bosch de geldbuidel het liefst gesloten hield. Met een grote muur, versterkt met stevige steunberen (stenen genoeg!), zal de kerk voor de komende eeuwen weer dichtgebouwd worden. De dreigende instorting van de toren had tijd gegeven de oude klok te redden. De klok is 1,45 meter hoog en heeft een doorsnee van 1,55 meter. Panken²⁵ schrijft: “In fraaie gothieke letters staat daarop het volgende te lezen: Vocor Katharina. Me fecit Jacobus De Helmont. MCCCLXVII; na de Mariaklok te Soerendonk, die in 1335 gegoten werd, is zij de oudste in den omtrek; haar klank is helder en haar toon is zuiver.” De mensen van Bergeijk bouwen in 1669 een klok- of luidhuis, waar de oude klok uit 1367 nog steeds in hangt. Voor de bouw van het luidhuis gaat de gemeente leningen aan met Pelt en Eersel. Begin van de vorige eeuw was dit luidhuis al het enige van Kempenland wat nog bewaard is gebleven. Het luidhuis van Knegsel is in 1821 en dat van Westerhoven in 1825 afgebroken. Het luidhuis van Bergeijk is daarmee niet alleen het enige luidhuis van Kempenland, maar ook na de Hofkerk het tweede oudste, gedeeltelijk stenen gebouw van Bergeijk dat we nog kunnen bewonderen.

De kerk St.Petrusbanden, foto1888. Na het instorten van de toren was de kerk 2 traveeën korter dan nu. Hij kreeg een kleine ingangdeur in de muur die met de stenen van de toren was gemetseld en gesteund werd.

²⁵ Panken en Van Sasse van Ysselt, Beschrijving van Bergeik, pagina 236.

Enderakkers een open akkerkompleks met geschiedenis.

Deel 3: Kollektiviteit en gebruik van het open akkerkompleks

Het blijft een intrigerende vraag in hoeverre er vroeger afspraken waren over het gebruik van de akkers op Enderakkers. Op de eerste plaats vermoeden we dat de rogge, het belangrijkste broodgraan op steeds dezelfde akkers werd verbouwd. Deze roggeakkers lagen bij elkaar op Enderakkers en dat maakte het innen van de tiende tijdens het oogsten eenvoudig. Staat hetzelfde gewas (de rogge) bijeen dan kan het oogsten evenals het binnenhalen van de tiende in een slag gebeuren. Men zou kunnen zeggen dat er een zekere dwang gold (flurzwang). Uit de verkaveling blijkt dat men hier en daar andermans grond moest oversteken om te kunnen ploegen. Flurzwang in de akkerbouw, die niet gerelateerd hoeft te zijn met plaggenbouw, was algemeen in ZW-Europa aan het begin van de nieuwe tijd.ⁱ We vermoeden ook dat er kollektieve regels waren voor in stand houden van wallen op Enderakkers. Deze wallen waren nodig om de schapen van de akkers te weren en als verdediging tegen zandverstuivingen bij de veedriften.

De kollektiviteit van de akkerbouw op het akkerkompleks blijkt uit de wijze waarop het innen van de (grote) tiende werd georganiseerd. De tiende was het tiende deel van de oogst dat elke boer moest bijdragen voor de kerk en de geestelijkheid. Uit tienpacht kontrakten blijkt dat het oogsten van de rogge kollektief gebeurde. Elke boer op zijn eigen land, maar wel op

dezelfde dag. De oogst stond onder toezicht van de tiendpachter (tiendenaar) om te voorkomen dat schoven werden afgevoerd alvorens het tiende deel van het aantal schoven was geteld.

In juli 1630 reed de tiendenaar met een tiendkar over de akkers, zoals blijkt uit het volgende citaat : de pachter moest *'de thiende gaede slaen ende die leyden ende metten thienden waegen behoirlijcken collecteren'*.ⁱⁱ

Na 1500 komt er een nieuw gewas op, het 'witte' graan ofwel de boekweit. Het voordeel van de boekweit was dat het ook op minder vruchtbare gronden kon worden geteeld. Toch zal het ook op het open akkerkompleks van Enderakkers zijn verbouwd. Dat konkluderen we uit een verpachting van de tiende door het klooster van Postel in 1630 : *'ende sal den heere verpachtere op elcken clamp deser thiende in plaetse van rog laten betaelen het een gerecht derdedeel met*

bockwey ende oyck twee mud haver, die aen den rogge sullen corten, dan sullen de pachters gehouden sijn die oyck tot Postel te leveren mette Postelsche maete'. Deze wens om een derde deel van de tiende uit Boekweit te laten bestaan zal aansluiten bij wat toen gebruikelijk was in de akkerbouw van die tijd. Ook in de 16de eeuw moet de pachter van Tongerlo een derde deel van de akker onbezaaid laten wanneer hij in het voorjaar bij afloop van het kontrakt van de hoeve vertrekt.ⁱⁱⁱ Dit derde deel zou aldus een van de kontrakten door de volgende pachter met 'zomervruchten', vermoedelijk zomerrogge (mogelijk ook boekweit of haver?) worden bezaaid. Dit pachtkontrakt uit het jaar 1526 bevestigt dat het slagenstelsel in de graanteelt was verlaten. Rogge is het enige graan dat zowel in het najaar als in het voorjaar kan worden gezaaid. Winterrogge heeft minder last van droogtes in het late voorjaar. Nadeel is echter dat het kan bevriezen in een strenge winter. Uit de verslagen in de 17de eeuw in de regio blijkt dat het bevriezen van de winterrogge de oorzaak was van misoogsten.^{iv} De zomerrogge daarentegen is weer gevoelig voor de droge periodes die in het late voorjaar voorkomen. Door zowel zomer- als wintergraan te verbouwen konden de boeren het risico van een misoogst verkleinen. Hierboven blijkt dat op Enderakkers naast rogge ook boekweit werd verbouwd. Het is echter niet uit te sluiten dat het boekweit ook op de bochten werd verbouwd, gezien de veldnaam '*den wittenboecht*' in Westerhoven uit 1597.^v Vermoedelijk is de boekweit in de 17de eeuw de zomerrogge gaan vervangen. Misschien werd er ook gewisseld tussen beide granen. Hiervoor zullen dan afspraken hebben bestaan tussen de deelnemers op het akkerkompleks. Het meest logische is dat een afgescheiden gedeelte van het akkerkompleks werd gereserveerd voor het zomergraan. Zo een afscheiding zou hebben kunnen bestaan uit houten vlechtwerk dat gemakkelijk kon worden verplaatst.

Omheiningen

Omheiningen komen veelvuldig voor in akkernamen in Bergeijk en omgeving. De '*Blokakker*' op het akkerkompleks van de Stert-Waterlaat te Bergeijk zou te maken kunnen hebben met een '*belook*' dat een omheind stuk land betekent.^{vi} Bij '*een stuk lants genoempt de bunnanbocht*' in Riethoven staat het woord '*Bun*' voor een omheining die gemaakt is van vlechtwerk.^{vii} Namen zoals '*Buun/bune*' komen veelvuldig voor in akkernamen op de Drentse essen.^{viii} Het woord '*Schot/schoot*' betekent een omheining met planken. Een mooi voorbeeld van een omheind stuk land treffen we aan in de nabijheid van de Bergerakkers aan de Lijsterbesdreef: het '*Hemelrijk*'. Deze wat exotisch aandoende naam is retrospectief te herleiden tot '*Hammerik/Emmerik*', een stuk land in een ham of inham dat omheind is.^{ix} Hier staat het woord '*rikken*' voor omheinen. Dit perceel dat solitair aan de ingang van het gehucht de Berg staat is mogelijk in gebruik geweest als verzamelplaats voor de schaapskudde. Het woord '*Kamer*' in de veldnaam '*Kamereind*' op de Hoek staat voor een afgepaald stuk land.^x Vermoedelijk waren

percelen met de veldnaam ‘Heg/Haag’ eveneens omheind. Voorbeelden hiervan zijn het ‘haeghackerken’ in 1630 in Westerhoven en de ‘Hegge’ op de Weebosch in Bergeijk.^{xi} ‘Haagdoorn’ is een alternatieve benaming voor de meidoorn en het gebruik als veldnaam geeft aan dat deze struik vroeger veelvuldig als afscheiding heeft gediend. Een veldnaam van dezelfde strekking is ‘Heesterveld’, die voorkomt op Enderakkers.

In het maatboek van Bergeijk komen op de bochten heggen voor, soms per blok percelen of bij afzonderlijke percelen. Het gebruik om bochten individueel te omheinen is hier dus nog zichtbaar.^{xii} In de kadastrale beschrijving van 1832 staan de bochten in de Bucht omschreven als akkers. Toponiemen zoals ‘Wittenbocht’, ‘Raapbocht’, ‘Koolbocht’ geven aan dat de vruchtwisseling op de bochten meer divers was als die van de akkers op het open akkerkompleks. De omheiningen van de bochten waren waarschijnlijk bedoeld om aan de ene kant het vee weren en aan de andere kant het vee na de oogst op de stoppels te laten grazen, waarbij tegelijk het land werd bemest. Het contrast van de Bucht met het nabij gelegen open akkerkompleks met zijn intensieve bewerkte en bemeste akkers doet denken aan eenzelfde systeem van intensief bewerkte kouters (infields) en extensievere gebruikte drieslanden (outfields) in Vlaanderen die volgens Thoen gewoonlijk in wisselbouw werden gebruikt.^{xiii} Deze laatste konden bij stijgende bevolkingsdruk worden omgezet in meer intensief gebruikte percelen en bij het open akkerkompleks worden gevoegd.

Veldnamen geven ook aan dat er vroeger in Enderakkers meer houtwas was op dan we nu nog aantreffen. Op de kadastrakaart van Enderakkers van 1830 is dat al enigszins te zien. ‘Heesterveld’ en ‘Hoeven heiveld’, ‘Klaterakker’, ‘Hulsakker’, geven aan dat houtwassen en kleine houtbossen voorkwamen in Enderakkers.

Uit het voorgaande is duidelijk dat de 19de eeuwse kadastrakaarten een sterk tijdsgebonden beeld geven, dat niet zonder meer teruggevoerd mag worden op het landschap in vroegere eeuwen. We vermoeden dan ook op grond van veldnamen en de gegevens van de Drentse essen, dat dit landschap in de 17de eeuw wel eens veel gevarieerder geweest kan zijn dan we ons nu voorstellen. Vlechtwerk ter afscheiding voor een zomer- en een wintergewas, heggen en hagen en kleine bosjes maakten het landschap op het akkerkompleks vroeger minder open en gevarieerder. Ook het bochtenkompleks de Bucht had door zijn wallen en heggen een besloten, afwisselend en natuurrijk karakter.

Besluit

We komen hiermee tot een eindkonklusie voor wat betreft de geschiedenis van het ontstaan en gebruik van het open akkerkompleks Enderakkers. Op de podzolbodems van Enderakkers ontstonden in de vroege of hoge Middeleeuwen de eerste nederzettingen die omstreeks de 12-de eeuw werden verlaten. Omstreeks die tijd

is op Enderakkers uit de verlaten nederzettingen een open akkerkompleks gevormd. Het begin van de plaggenlandbouw op Enderakkers en andere akkers in Bergeijk en Eersel kan worden gedateerd uit de cijnsboeken van de hertog van Brabant over de periode 1350-1400. De plaggenbemesting leidde tot verkeuring en intensivering van de landbouw en een sterke toename van de bevolking. De landbouw in twee slagen werd verlaten voor de eeuwige roggebouw, het broodgraan bij uitstek, waarvan de opbrengst aanzienlijk toenam. De veedriften die ontstonden doordat de schaapskudden dagelijks naar de nederzetting werden geleid, waren een noodzakelijk onderdeel van de nieuwe landbouw: de mest moest immers worden verzameld voor de plaggenbemesting. Het zand nabij de veedrift van de Bergerheide ging verstuiven en wierp wallen op bij de Bergerakker. Na 1400 werden nieuwe gewassen zoals boekweit geïntroduceerd en daarna veranderde de landbouw nauwelijks meer tot in de 19-de eeuw de kunstmest werd geïntroduceerd. Het landschap veranderde van bos in uitgestrekte heide en het akkerlandschap zag er minder open uit dan nu door verspreide bossages en bochten die omheind waren met heggen en wallen.

Daniel Vangheluwe

ⁱ Spek, T. (2004), p.663.

ⁱⁱ Archief Postel, AAP Liassen collectie 149/1. In de 15de en 16de eeuw waren de abdij van Sint Jacob te Luik en de abdij van Tongerlo de tiendheren over Enderakkers, dus de bovengenoemde zinsnede slaat op een ander akkerkompleks in Bergeijk : het Stert-Waterlaat akkerkompleks.

ⁱⁱⁱ AAT, II 283. Pachtkontraakt van een hoeve te Bergeyk, 5 mei 1544 : ‘*ende dat derden-deel van al den landen sal hij laten braeck liggen, .. om bij de toecomende laet met zomervruchten besayet te wordene*’.

^{iv} AZOB, RA-219, cijnsboek van de abdij van Sint Jacob te Bergeijk : aan het einde bevindt zich een lijst van de roggeprijs per jaar voor de einde 17de-18de eeuw.

^v R20, feb 1597.

^{vi} Een tweede interpretatie is dat de naam te maken heeft met ‘*blok*’ in de betekenis van klompenmaker, zie bijvoorbeeld de naam ‘*de Blokmaker*’

^{vii} R26, 173, zie ook het Engelse woord ‘bin’ voor mand.

^{viii} Spek, T. (2004), p. 712.

^{ix} Spek, T. (2004), p. 711 ook : Melotte, H.en Molemans, J. (1979), ‘Monografie Noord-Brabantse Plaatsnamen, Valkenswaard’, Stichting Brabants Heem, nr 359.

^x Spek, T. (2004), p. 715.

^{xi} R26, p.95v.

^{xii} Spek, T. (2004). Het Drentse Esdorpenlandschap, pp. 642-652, Utrecht , Stichting Matrijs.

^{xiii} Thoen, E. (1993), ‘Dries versus kouter. De wisselbouw in de Vlaamse landbouw van de Middeleeuwen tot de zestiende eeuw. Bijdrage tot de historische landschapsecologie en de geschiedenis van de agrarische techniek’, Jaarboek Heemkring Scheldeveld 22.

St.Gerardus Majella –Weebosch parochie sinds 1907

Paardenzegening in 1993

